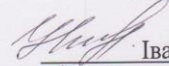


**Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Кафедра хімії та фармації**

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувач
кафедри
хімії та фармації



Іванишук С.М.

“ 02 ” вересня 2019 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ, ОСНОВИ БІОЕТИКИ І БІОБЕЗПЕКИ

**спеціальність 226 Фармація, промислова фармація
освітня програма Фармація, промислова фармація
факультет Медичний**

2018 – 2019 навчальний рік

Робоча програма «Безпека життєдіяльності, основи біоетики і біобезпеки»
спеціальність 226 Фармація, промислова фармація,
освітня програма Фармація, промислова фармація

Розробник:

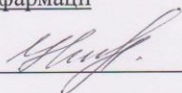
Рябініна Ганна Олександрівна - доцент кафедри хімії та фармації, кандидат технічних наук.

Стародубець Надія Павлівна – старший викладач кафедри технологій та професійної освіти.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри хімії та фармації

Протокол від “ 02 ” вересня 2019 року № 2

Завідувач кафедри хімії та фармації

 (Іванишук С.М.)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3,0	Галузь знань 22 Охорона здоров'я	Нормативна	
Модулів – 1	Спеціальність 226 Фармація, промислова фармація		
Змістових модулів – 2		Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90		II-й	II-й
		Семестр	
		4-й	4-й
	Лекції		
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3,1 самостійної роботи студента – 3,4	Рівень вищої освіти: бакалавр	20 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		12год.	4год.
		Лабораторні	
		—	—
		Самостійна робота	
		58год.	80 год.
Вид контролю: залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 36/64;

для заочної форми навчання – 11/89.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Програма розроблена на основі примірної програми навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності, основи біоетики та біобезпеки» підготовці фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньої кваліфікації «Магістр фармації» галузі знань «22 Охорона здоров'я» спеціальності «226 Фармація», розробники програми: ДЗ Одеський національний медичний університет МОЗ України (Запорожан В. М., Аряєв М. Л., Капліна Л. Є., Бірюков В.С.); ДЗ Національний медичний університет імені О.О. Богомольця МОЗ України (Яворовський О.П., Бадюк М.І., Паустовський Ю.О., Зенкіна В.І.).

Предметом вивчення дисципліни є безпека життєдіяльності і основи біоетики та біобезпеки.

Мета курсу

Метою викладання навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності, основи біоетики та біобезпеки» є:

- формування знань, умінь і компетенції для збереження здоров'я та життя людини в сучасних умовах проживання;
- формування знань, умінь і компетенції для захисту від небезпек техногенного, антропогенного, природного походження та створення комфортних умов для життєдіяльності людини;
- формування знань щодо правових та організаційних аспектів охорони праці фармацевтичних працівників;
- формування знань щодо моральної сторони діяльності людини в медицині та біології;
- формування знань щодо збереження живими організмами своєї біологічної суті, біологічних якостей, запобігання широкомасштабній втраті біологічної цілісності;
- формування знань щодо законодавчих документів, які захищають індивідуум, суспільство і людство в цілому від небажаних і згубних наслідків упровадження в практику нових медико-біологічних технологій, виховання глибокої переконаності в необхідності неухильного дотримання етичних і моральних норм, правил і принципів у своїй практичній діяльності;
- формування вміння оцінювати новітні досягнення біології та медицини з точки зору визначення ступеня їх небезпеки для людини і суспільства сьогодні й у майбутньому.

Завдання курсу

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності; основи біоетики та біобезпеки» є:

- проведення аналізу та оцінки небезпечних ситуацій;
- самостійне прийняття рішень щодо розробки та використання засобів захисту від небезпек у разі виникнення екстремальних ситуацій;
- використання нормативно-правової бази для захисту людини і навколишнього середовища;
- розробка заходів і засобів захисту від впливу небезпечних і шкідливих факторів;

- прогнозування і попередження виникнення надзвичайних ситуацій, а в разі їх виникнення, запровадження рішучих заходів, спрямованих на їх ліквідацію;
- використання у своїй майбутній практичній діяльності правових, технічних, природоохоронних, профілактичних та освітньо-виховних заходів, спрямованих на забезпечення здорових і безпечних умов існування людини в сучасних умовах;
- знання правових та організаційних аспектів охорони праці фармацевтичних працівників;
- знання законів, принципів і правил регулювання професійної поведінки фармацевтичних працівників та дослідників, що сприяють безпеці використання нових медичних технологій та запобігають нанесенню шкоди людині, її потомству, усьому людству і біосфері у цілому;
- формування поваги до життя та гідності здорової і хворої людини, інтереси яких завжди повинні оцінюватися вище від інтересів науки або суспільства;
- формування вміння ідентифікувати та аналізувати конфліктні ситуації, що виникають на стику медицини, біології, філософії та юриспруденції, та визначати конкретні шляхи їхнього розв'язання;
- формування основ вміння користуватися новими етичними принципами (тобто нооетикою), для запобігання глобальної екологічної кризи, за суттю ноосферної кризи, яка може прийняти катастрофічний і необоротний характер.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК₁. Здатність діяти соціально, відповідально та з громадянською свідомістю.

ЗК₂. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК₃. Прагнення до збереження навколишнього середовища.

ЗК₄. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність вчитися і бути сучасно навченим.

ЗК₆. Знання та розуміння предметної області та розуміння професії.

Фахові компетентності спеціальності (ФК)

ФК₁₇. Здатність здійснювати моніторинг ефективності та безпеки застосування населенням лікарських засобів згідно з даними щодо їх клініко-фармацевтичних характеристик.

Очікувані результати навчання:

ПРЗ 1. Знання гуманістичних і етичних засад соціальної взаємодії в професійній діяльності.

ПРЗ 3. Знання основ нормативно-правових, законодавчих актів України та рекомендацій належних фармацевтичних практик.

ПРЗ 13. Знання норм санітарно-гігієнічного режиму, вимог техніки безпеки та охорони середовища при здійсненні професійної діяльності.

ПРУ 1. Застосовувати знання з загальних та фахових дисциплін у професійній діяльності, дотримуватись норм санітарно-гігієнічного режиму, вимог техніки безпеки та охорони середовища при здійсненні професійної діяльності. Проводити професійну діяльність у соціальній взаємодії оснований на гуманістичних і етичних

засадах; ідентифікувати майбутню професійну діяльність як соціально значущу для здоров'я людини.

ПРУ 2. Позиціонувати свою професійну діяльність та особистісні якості на фармацевтичному ринку праці; формулювати цілі власної діяльності з урахування суспільних і виробничих інтересів. Аргументувати інформацію для прийняття рішень, нести відповідальність за них у стандартних і нестандартних професійних ситуаціях; дотримуватися принципів деонтології та етики у професійній діяльності. Використовувати методи оцінювання показників якості діяльності; виявляти резерви підвищення ефективності праці.

ПРА 2. Здатність вести професійну діяльність з найменшими ризиками для навколишнього середовища.

Результати навчання для дисципліни – сукупність знань, умінь, навичок, інших форм компетентності, набутих особою у процесі навчання згідно зі стандартом вищої освіти, які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен **знати**:

- Основні принципи безпеки при забезпеченні життєдіяльності людини;
- Взаємозв'язки між станом здоров'я та впливом шкідливих і небезпечних факторів;
- Вимоги законодавчих і нормативних актів про безпеку життєдіяльності, охорону праці медичних і фармацевтичних працівників.
- Вимоги до забезпечення охорони праці медичного і фармацевтичного персоналу в сучасних умовах
- Історичні етапи розвитку медичної етики, біоетики та нооетики як науки;
- Методи, принципи і теорію біомедичної етики;
- Міжнародні декларації з питань медичної етики, біоетики;
- Основи біобезпеки держави;
- Біоетичні проблеми в багатонаціональному суспільстві;
- Біоетичні та правові проблеми співіснування “традиційної” та “нетрадиційної” медицини;
- Біоетичні основи професійної діяльності лікаря;
- Моделі стосунків біоетичних аспектів основ спілкування між лікарем і пацієнтом та його сім'єю;
- Медико-етичну роль і відповідальність фармацевтів, середнього та молодшого медичного персоналу;
- Медико-етичну роль сім'ї в прийнятті медичних рішень
- Морально-етичні принципи правдивості та інформованої згоди;
- Біоетичні проблеми охорони психічного здоров'я пацієнтів та медичних працівників;
- Принципи конфіденційності (лікарська таємниця) їх медико-етичні та правові аспекти;
- Біоетичні та правові проблеми клінічних випробувань лікарських препаратів та медичних технологій;

- У результаті вивчення дисципліни студент повинен **вміти**:
- Визначати основні принципи безпечної життєдіяльності людини.
- Передбачати наслідки порушень валеологічних основ формування здорового способу життя та їх вплив на безпеку життєдіяльності людини.
- Аналізувати й оцінювати небезпечні для життя, здоров'я і професійної діяльності ситуації та самостійно приймати рішення про вжиття термінових заходів.
- Робити висновки про наявність шкідливих факторів впливу на медичних і фармацевтичних працівників під час виконання ним професійних обов'язків.
- Передбачати негативні наслідки впливу небезпечних факторів на організм людини.
- Визначати індивідуально-психологічні відмінності особистості за їх проявами у діяльності та спілкуванні;
- Використовувати фахову нормативну лексику;
- Демонструвати культуру письмового та усного мовлення;
- Використовувати греко-латинські медичні терміни в практичній діяльності фахівця;
- Застосовувати моральні, етичні та фахові норми в професійній життєдіяльності;
- Аналізувати передконфліктні і конфліктні ситуації та сприяти їх розв'язанню;
- Демонструвати розуміння нормативно-правового регулювання взаємовідносин «лікар, фармацевт – хворий»;
- Демонструвати володіння принципами медичної деонтології;
- Інтерпретувати розвиток медицини в історичній ретроспективі;
- Трактувати основні історико-медичні події;
- Демонструвати володіння морально-етичними принципами ставлення до живої людини, її тіла як об'єкта анатомічного та клінічного дослідження.

Міждисциплінарні зв'язки

Дисципліна «Безпека життєдіяльності; основи біоетики та біобезпеки» базується на знаннях основних природничо-наукових дисциплін: екологія, біологічної фізики, вищої математики і статистики, загальної та неорганічної хімії, латинської мови, історії медицини та фармації, історії України та української культури, гігієна у фармації, валеологія, анатомія і фізіологія людини, біологія з основами генетики, етика і деонтологія й інтегрується з цими дисциплінами. Створює засади для наступного вивчення клінічних і гігієнічних дисциплін. Закладає основи формування знань, умінь та навичок, які визначаються кінцевими цілями програми, необхідних у наступній професійній діяльності.

Основні компетенції

Засвоївши програму навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності, основи біоетики і біобезпеки» бакалаври даної спеціальності мають бути здатними вирішувати професійні завдання та володіти такими основними професійними компетенціями:

- *інтегральні*: – Здатність розв'язувати типові та складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності у галузі охорони здоров'я, або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується комплексністю та невизначеністю умов та вимог. Здатність особистості до організації інтегрального гуманітарного освітнього простору, формування єдиного образу культури або цілісної картини світу.

- *загальні*: – Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях. Здатність до здійснення саморегуляції, ведення здорового способу життя, здатність до адаптації та дії в новій ситуації. Здатність до вибору стратегії спілкування; здатність працювати в команді; навички міжособистісної взаємодії. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність вчитися і бути сучасно навченим. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків. Здатність діяти соціально відповідально та з громадською свідомістю. Прагнення до збереження навколишнього середовища. Універсальні компетентності, що не залежать від предметної області, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача в різних галузях та для його особистісного розвитку.

- *спеціальні* (фахові, предметні): – Здатність до проведення лікувально-евакуаційних заходів. Здатність до проведення санітарно-гігієнічних та профілактичних заходів. Здатність до планування профілактичних та протиепідемічних заходів щодо інфекційних хвороб. Здатність до обробки державної, соціальної, економічної та медичної інформації. Здатність до проведення епідеміологічних та медико-статистичних досліджень здоров'я населення. Здатність до оцінювання впливу навколишнього середовища на стан здоров'я населення (індивідуальне, сімейне, популяційне). Здатність до оцінки впливу соціально-економічних та біологічних детермінант на стан здоров'я індивідуума, сім'ї, популяції. Здатність застосовувати науково-обґрунтовані психологічні прийоми ефективної роботи з колегами, медичним та фармацевтичним персоналом, пацієнтами та їхніми родичами, готовність до взаємодії з іншими людьми. Обізнаність індивіда в галузі культури інших народів.

3. Програма навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності, основи біоетики і біобезпеки»

Змістовий модуль 1. «Безпека життєдіяльності людини у сучасних умовах»

Тема 1. Теоретичні основи безпеки життєдіяльності. Забезпечення безпеки життєдіяльності людини

“Безпека життєдіяльності”, предмет, задачі, основні завдання. Аксиома про потенційну небезпеку. Класифікація небезпек. Концепція ризику. Керування ризиком. Принципи визначення припустимого рівня негативних факторів стосовно здоров'я людини. Принципи і методи забезпечення безпеки життєдіяльності людини. Основи керування безпекою життєдіяльності. Системний аналіз безпеки життєдіяльності. Правове забезпечення безпеки життєдіяльності людини.

Здоров'я людини як медико-біологічна та соціальна категорія. Духовний, психічний, фізичний, соціальний аспекти здоров'я людини. Здоров'я і патологія. Валеологія та санологія, визначення, сутність і предмет їх вивчення. Показники індивідуального здоров'я людини. Фактори, що забезпечують стабільність здоров'я. Фактори ризику та групи ризику. Поняття про спосіб життя, його особливості у сучасних умовах. Оздоровчі традиційні і нетрадиційні системи, методи оздоровлення. Способи загартування організму. Механізм шкідливого впливу на організм людини алкоголю, тютюнопаління і наркотиків. Загроза особистій та суспільній життєдіяльності при їх вживанні. Методи боротьби із шкідливими звичками.

Тема 2. Людина в системі “людина – зовнішнє середовище”. Значення зовнішнього середовища в системі “людина – зовнішнє середовище”.

Людина, як біоенергетична система. Єдність біологічних систем організму людини. Фактори, що забезпечують здоров'я людини. Функціональні системи організму людини в забезпеченні його безпеки життєдіяльності. Захисні функції організму людини. Роль рецепторів і аналізаторів організму людини в оцінці факторів системи “людина – середовище існування”. Закон Вебера-Фехнера. Психологічні фактори, що визначають особисту безпеку людини. Психофізіологічний стан організму. Залежність стану організму від зовнішніх подразників. Раціональні режими праці і відпочинку. Зовнішнє середовище і середовище життєдіяльності людини. Класифікація і характеристики середовища життєдіяльності людини. Класифікація і характеристика негативних факторів зовнішнього середовища людини. Фізичні негативні фактори. Хімічні негативні фактори. Біологічні антропогенні негативні фактори. Психофізіологічні негативні фактори. Соціальні небезпеки. Методи і засоби захисту людини. Особливості стану екологічної безпеки України. Комплексна оцінка ризику впливу антропогенних чинників на безпеку та здоров'я людини.

Тема 3. Правові та організаційні питання безпеки життєдіяльності та охорони праці фармацевтичних працівників. Професійні шкідливості при виконанні професійних обов'язків фармацевтичних працівників.

Законодавча та нормативна база України з безпеки життєдіяльності та охорони

праці. Основні законодавчі акти з безпеки життєдіяльності та охорони праці. Основні положення Закону України “Про охорону праці”. Нормативні акти з безпеки життєдіяльності та охорони праці. Відповідальність за порушення законодавства з безпеки життєдіяльності та охорони праці. Державне управління охороною праці та організація охорони праці на виробництві. Органи державного управління охороною праці, їх компетенція і повноваження. Служба охорони праці системи Міністерства охорони здоров’я України. Служба охорони праці підприємства. Навчання з питань охорони праці. Інструктажі з питань охорони праці. Стажування (дублювання) та допуск працівників до роботи. Державний нагляд і громадський контроль за охороною праці. Органи державного нагляду за охороною праці їх основні повноваження і права. Громадський контроль за додержанням законодавства про охорону праці. Розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві. Перелік професійної шкідливості при виконанні професійних обов’язків медичних і фармацевтичних працівників. Особливості професійної захворюваності медичних і фармацевтичних працівників. Правила виробничої санітарії, протиепідемічного режиму та особистої гігієни працівників дезінфекційних установ і підрозділів. Техніка безпеки персоналу кабінетів і відділень променевої діагностики і терапії. Особливості впливу сучасних лазерних апаратів. Охорона праці у патологоанатомічних, патогістологічних, судово-медичних установах. Правила техніки безпеки у відділеннях гіпербаричної оксигенації, клініко-діагностичних лабораторіях, фізіотерапевтичних відділеннях, при роботі із стерилізаційними установками. Правила обладнання, експлуатації та виробничої санітарії при роботі в аптеках.

Тема 4. Природні небезпеки, характер їх проявів і дії на людей та об’єкти економіки. Захист населення від шкідливих та небезпечних чинників.

Характеристика небезпечних геологічних процесів і явищ, вражаючі фактори, що ними формуються, характер їхніх проявів та дій. Характеристика небезпечних метеорологічних процесів і явищ, вражаючі фактори, що ними формуються, характер їхніх проявів та дій. Небезпечні гідрологічні процеси і явища, вражаючі фактори, що ними формуються, характер їхніх проявів та наслідки. Пожежі у природних екосистемах вражаючі фактори природних пожеж, характер їх проявів та наслідки. Біологічні небезпеки. Вражаючі фактори біологічної дії. Характеристика небезпечних патогенних мікроорганізмів. Пандемії, епідемії, масові отруєння людей.

Тема 5. Техногенні небезпеки та наслідки їх дії. Типологія аварій на потенційно-небезпечних об’єктах. Захист населення від шкідливих та небезпечних чинників.

Техногенні небезпеки та їх вражаючі фактори. Промислові аварії, катастрофи та їхні наслідки. Рівні виробничих аварій в залежності від їхнього масштабу. Небезпечні події на транспорті та аварії на транспортних комунікаціях. Вимоги до транспортування небезпечних речовин. Небезпечні для людини фактори пожежі. Вибух. Фактори техногенних вибухів, що призводять до ураження людей, руйнування будівель, споруд, технічного устаткування і забруднення

навколишнього середовища. Законодавча база з пожежної безпеки. Основи забезпечення пожежної безпеки. Відповідальність за порушення вимог пожежної безпеки. Класифікація радіаційних аварій. Механізм дії іонізуючих випромінювань на організм людини. Нормування іонізуючого випромінювання. Рівні втручання у разі радіаційної аварії. Чорнобильська катастрофа: соціальні та медичні наслідки. Зони радіоактивно забруднених територій внаслідок аварії на ЧАЕС. Класифікація небезпечних хімічних речовин за ступенем токсичності. Особливості забруднення місцевості, води, продовольства у разі виникнення аварій з викидом небезпечних хімічних речовин. Типологія аварій на хімічно-небезпечних об'єктах. Захист населення від шкідливих та небезпечних чинників техногенних небезпек.

Тема 6. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та особливості. Соціальні та психологічні чинники ризику. Алгоритм захисних поведінкових реакцій.

Глобальні проблеми людства: глобальна біосферна криза, екологічна криза, ресурсна криза, мирне співіснування, припинення гонки озброєння та відвернення ядерної війни, охорона навколишнього природного середовища, паливно-енергетична, сировинна, продовольча, демографічна, інформаційна, ліквідація небезпечних хвороб. Соціально-політичні конфлікти з використанням звичайної зброї та засобів масового ураження. Види тероризму, його первинні, вторинні та каскадні вражаючі фактори. Збройні напади, захоплення й утримання об'єктів державного значення; встановлення вибухового пристрою у багатолюдному місці, установі (організації, підприємстві), викрадання зброї та небезпечних речовин. Сучасні інформаційні технології та безпека життєдіяльності людини. Особливості впливу інформаційного чинника на здоров'я людини та безпеку суспільства. Соціальні фактори, що впливають на життя та здоров'я людини. Корупція і криміналізація суспільства. Маніпуляція свідомістю. Розрив у рівні забезпечення життя між різними прошарками населення. Шкідливі звички, соціальні хвороби та їхня профілактика. Зростання злочинності як фактор безпеки. Види злочинних посягань на людину. Поняття та різновиди натовпу. Поводження людини в натовпі. Фактори, що підвищують індивідуальну імовірність наразитись на небезпеку. Психологічна надійність людини та її роль у забезпеченні безпеки. Захисні властивості людського організму. Види поведінки людини та її психічна діяльність: психічні процеси, стани, властивості.

Тема 7. Безпека харчування як складова безпечної життєдіяльності людини.

Вплив харчування на життєдіяльність людини. Вимоги до якості і безпеки харчових продуктів. Харчові добавки як можливі забруднювачі. Наслідки забруднення харчових продуктів пестицидами. Стимулятори росту та інші хімічні речовини, що застосовуються в сільському господарстві. Генетично модифіковані продукти та їх безпека для здоров'я людини. Радіонукліди у харчових продуктах. Харчування в умовах радіаційного забруднення. Токсичні речовини у продуктах харчування: допустимі фонові залишки, максимально допустимий рівень залишків у харчових продуктах. Методика зменшення кількості речовин-забруднювачів у харчових продуктах.

Змістовий модуль 2. «Основи біоетики та біобезпеки»

Тема 1. Біоетика: предмет, мета і задачі в системі охорони здоров'я. Напрямки та методи біоетики. Історія професійної медичної етики, ноетики Біоетика і становлення національної системи охорони здоров'я в Україні.

Предмет, визначення, зміст і функції біоетики. Функції біоетики та її транскультуральний вимір.

Передумови розвитку біоетики. Етапи розвитку професійної медичної етики. Біоетичний етап медичної етики. Ноетичний ступінь розвитку біоетики.

Тема 2. Права людини як джерело біоетичних принципів та критеріїв поведінки. Вартість життя та здоров'я людини. Міжнародні документи з питань біоетики та прав людини. Визначення здоров'я ВООЗ. Здоровий спосіб життя як умова його тривалості, фізичного і духовного розвитку.

Міжнародний кодекс медичної етики. Загальна декларація прав людини. Конвенція про захист прав та гідності людини у зв'язку з використанням досягнень біології та медицини. Етичний кодекс лікаря України. Лісабонська декларація про права пацієнта. Конвенція про права інвалідів. Декларація про права розумово відсталих осіб. Визначення здоров'я ВООЗ. Здоровий спосіб життя як умова його тривалості, фізичного і духовного розвитку. Людина і хвороба. Хвороба як переживання і поведінка людської особистості.

Тема 3. Біоетика медико-біологічних експериментів і клінічних досліджень. Сучасна концепція доказової медицини. Етична оцінка біобезпеки та ризиків біомедичних і фармацевтичних технологій. Біоетичні комітети, історія створення, методи організації, моделі, права та обов'язки, перспективи діяльності.

Гельсінська декларація Всесвітньої медичної асоціації «Етичні принципи медичних досліджень за участю людини в якості об'єкта дослідження». Положення про використання тварин в біомедичних дослідженнях. Етична оцінка біобезпеки та ризиків біомедичних технологій. Біоетичні комітети, історія створення, методи організації, моделі, права та обов'язки, перспективи діяльності.

Тема 4. Етичний, моральний, деонтологічний і правовий виміри в різних сферах їх застосування.

Етика і мораль. Деонтологія. Розбіжності між описовою і нормативною етикою. Етика та моральний закон, право і юридичний закон. Принципи медичної деонтології. Рівні відповідальності працівників системи охорони здоров'я.

Тема 5. Біоетичні основи професійної діяльності лікаря і фармацевта. Стосунки між медичними, фармацевтичними співробітниками, пацієнтом та його родиною в контексті транскультурної біоетики. Біоетичний принцип справедливості в розподілі ресурсів охорони здоров'я. Біоетична і правова оцінка лікарської помилки та ятрогенії

Роль сім'ї у прийнятті рішень. Соціальна справедливість, проблеми

транскультуральної етики і соціоетичні зобов'язання. Біоетичний принцип справедливості в розподілі ресурсів охорони здоров'я. Біоетичні та правові проблеми співіснування «традиційної» та «нетрадиційної» медицини.

Тема 6. Біоетичні та правові проблеми репродукції людини, генетичних технологій, трансплантології та трансфузіології крові

Загальна декларація про геном людини та права людини. Положення про генетичне консультування та генну інженерію. Основи біоетичної оцінки морального статусу плода та початку життя, конфліктів між матір'ю та плодом. Декларація про планування родини. Заява про права жінки на використання контрацепції. Заява про штучне запліднення і трансплантацію ембріонів. Закон України про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини.

Тема 7. Біоетичні та правові проблеми ВІЛ-інфекції та інших соціально небезпечних інфекцій, медичної психології та психіатрії

Основні біоетичні конфлікти в контексті виявлення ВІЛ-інфекції, надання медичної допомоги і профілактики. Міжнародне та національне регулювання проблем ВІЛ-інфекції. Біоетичні проблеми клінічних випробувань та наукових досліджень в контексті ВІЛ-інфекції. Програми боротьби з ВІЛ-інфекцією в Україні в контексті охорони прав людини. Психосоматична концепція медицини. Біоетичні проблеми медичної психології. Основні проблеми в психіатрії, що підлягають біоетичній і правовій оцінці. Закон України про психіатричну допомогу. Біоетичні аспекти зловживань, стигматизації і дискримінації в психіатрії.

Тема 8. Біоетичні проблеми болю, страждання, реабілітації та евтаназії. Біоетика завершальної фази життя. Біоетичні проблеми паліативної та реабілітаційної медицини

Заява про персистуючий вегетативний стан. Заява про політику в області лікування смертельно хворих пацієнтів, що відчують хронічний біль. Венеціанська декларація про термінальний стан. Сіднейська декларація відносно констатації факту смерті.

4. Структура навчальної дисципліни 20/12 6/4

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Безпека життєдіяльності людини у сучасних умовах												
Тема 1. Теоретичні основи безпеки життєдіяльності. Забезпечення безпеки життєдіяльності людини	6	2				4	6	2				5
Тема 2. Людина в системі “людина – зовнішнє середовище”. Значення зовнішнього середовища в системі “людина – зовнішнє середовище”.	6	2				4	6					4
Тема 3. Правові та організаційні питання безпеки життєдіяльності та охорони праці фармацевтичних працівників. Професійні шкідливості при виконанні професійних обов’язків фармацевтичних працівників.	7	4				5	7					6
Тема 4. Природні небезпеки, характер їх проявів і дії на людей та об’єкти економіки. Захист населення від шкідливих та небезпечних чинників.	6		2			4	6					6
Тема 5. Техногенні небезпеки та наслідки їх дії.	6		2			4	6					6

Типологія аварій на потенційно-небезпечних об'єктах. Захист населення від шкідливих та небезпечних чинників.												
Тема 6. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та особливості. Соціальні та психологічні чинники ризику. Алгоритм захисних поведінкових реакцій.	6		2			4	6					6
Тема 7. Безпека харчування як складова безпечної життєдіяльності людини.	6	2				4	6					6
Разом за змістовим модулем 2	45	10	6			29	45	2				43
Змістовий модуль 2. Основи біоетики та біобезпеки												
Тема 1. Біоетика: предмет, мета і задачі в системі охорони здоров'я. Напрямки та методи біоетики. Історія професійної медичної етики, нооетики Біоетика і становлення національної системи охорони здоров'я в Україні.	6	2				4	6					6
Тема 2. Права людини як джерело біоетичних принципів та критеріїв поведінки. Вартість життя та здоров'я людини. Міжнародні документи з питань біоетики та прав людини. Визначення здоров'я ВООЗ. Здоровий спосіб	6	2				4	6					6

життя як умова його тривалості, фізичного і духовного розвитку.												
Тема 3. Біоетика медико-біологічних експериментів і клінічних досліджень. Сучасна концепція доказової медицини. Етична оцінка біобезпеки та ризиків біомедичних і фармацевтичних технологій. Біоетичні комітети, історія створення, методи організації, моделі, права та обов'язки, перспективи діяльності.	6	2				4	6	2				4
Тема 4. Етичний, моральний, деонтологічний і правовий виміри в різних сферах їх застосування.	6	2				4	6					6
Тема 5. Біоетичні основи професійної діяльності лікаря і фармацевта. Стосунки між медичними, фармацевтичними співробітниками, пацієнтом та його родиною в контексті транскультурної біоетики. Біоетичний принцип справедливості в розподілі ресурсів охорони здоров'я. Біоетична і правова оцінка лікарської помилки та ятрогенії	7	2	2			3	7	2				5
Тема 6. Біоетичні та правові проблеми репродукції людини, генетичних	6		2			4	6		2			4

технологій, трансплантології та трансфузіології крові												
Тема 7. Біоетичні та правові проблеми ВІЛ-інфекції та інших соціально небезпечних інфекцій, медичної психології та психіатрії	6		2			5	6		2			5
Тема 8. Біоетичні проблеми болю, страждання, реабілітації та евтаназії. Біоетика завершальної фази життя. Біоетичні проблеми паліативної та реабілітаційної медицини	6					5	6					5
Разом за змістовим модулем 2	45	10	6			29	45	4	4			37
Усього годин	90	20	12			58	90	6	4			80

5. Змістові модулі навчальної дисципліни

II курс денна форма навчання

IV СЕМЕСТР

Змістовий модуль №1. БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Лекційний модуль:

1. Теоретичні основи безпеки життєдіяльності. Забезпечення безпеки життєдіяльності людини. (2 год.)
2. Людина в системі “людина – зовнішнє середовище”.
Значення зовнішнього середовища в системі “людина – зовнішнє середовище”. (2 год.)
3. Правові та організаційні питання безпеки життєдіяльності та охорони праці фармацевтичних працівників. Професійні шкідливості при виконанні професійних обов’язків фармацевтичних працівників. (4 год.)
5. Безпека харчування як складова безпечної життєдіяльності людини. (2 год.)

Семінарський модуль:

1. Природні небезпеки, характер їх проявів і дії на людей та об’єкти економіки. Захист населення від шкідливих та небезпечних чинників. (2 год.)
2. Техногенні небезпеки та наслідки їх дії. Типологія аварій на потенційно-небезпечних об’єктах. Захист населення від шкідливих та небезпечних чинників. (2 год.)
3. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та особливості. Соціальні та психологічні чинники ризику. Алгоритм захисних поведінкових реакцій. (2 год.)

Модуль самостійної роботи:

Підготовки до семінарських занять (29 год.)

Самостійна робота студентів виконується у вигляді підготовки до семінарських занять (підготовка теоретичних питань, виконання ситуаційних задач, опанування навичками згідно з темою заняття, тощо).

Підсумкова тека: письмовий метод контролю.

Змістовий модуль №2. ОСНОВИ БІОЕТИКИ ТА БІОБЕЗПЕКИ

Лекційний модуль:

1. Біоетика: предмет, мета і задачі в системі охорони здоров'я. Напрямки та методи біоетики. Історія професійної медичної етики, ноетики Біоетика і становлення національної системи охорони здоров'я в Україні. (2 год.)
2. Права людини як джерело біоетичних принципів та критеріїв поведінки. Вартість життя та здоров'я людини. Міжнародні документи з питань біоетики та прав людини. Визначення здоров'я ВООЗ. Здоровий спосіб життя як умова його тривалості, фізичного і духовного розвитку. (2 год.)
3. Біоетика медико-біологічних експериментів і клінічних досліджень. Сучасна концепція доказової медицини. Етична оцінка біобезпеки та ризиків біомедичних і фармацевтичних технологій. Біоетичні комітети, історія створення, методи організації, моделі, права та обов'язки, перспективи діяльності. (2 год.)
4. Етичний, моральний, деонтологічний і правовий виміри в різних сферах їх застосування. (2 год.)
5. Біоетичні та правові проблеми ВІЛ-інфекції та інших соціально небезпечних інфекцій, медичної психології та психіатрії. Біоетичні проблеми болю, страждання, реабілітації та евтаназії. Біоетика завершальної фази життя. Біоетичні проблеми паліативної та реабілітаційної медицини (2 год.)

Семінарський модуль:

1. Біоетичні основи професійної діяльності лікаря і фармацевта. Стосунки між медичними, фармацевтичними співробітниками, пацієнтом та його родиною в контексті транскультурної біоетики. Біоетичний принцип справедливості в розподілі ресурсів охорони здоров'я. Біоетична і правова оцінка лікарської помилки та ятрогенії. (2 год.)
2. Біоетичні та правові проблеми репродукції людини, генетичних технологій, трансплантології та трансфузіології крові (2 год.)
3. Біоетичні та правові проблеми ВІЛ-інфекції та інших соціально небезпечних інфекцій, медичної психології та психіатрії. Біоетичні проблеми болю, страждання, реабілітації та евтаназії. Біоетика завершальної фази життя. Біоетичні проблеми паліативної та реабілітаційної медицини (2 год.)

Модуль самостійної роботи:

Підготовки до семінарських занять

(29 год.)

Самостійна робота студентів виконується у вигляді підготовки до семінарських занять (підготовка теоретичних питань, виконання ситуаційних задач, опанування навичками згідно з темою заняття, тощо).

Підсумкова тека: письмовий метод контролю.

5. Змістові модулі навчальної дисципліни
ЗАОЧНА ФОРМА НАВЧАННЯ
Тема розділу. БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ.
ОСНОВИ БІОЕТИКИ І БІОБЕЗПЕКИ

Лекційні заняття

Тема 1. Теоретичні основи безпеки життєдіяльності. Забезпечення безпеки життєдіяльності людини. Людина в системі “людина – зовнішнє середовище”. Значення зовнішнього середовища в системі “людина – зовнішнє середовище”. Правові та організаційні питання безпеки життєдіяльності та охорони праці фармацевтичних працівників. Професійні шкідливості при виконанні професійних обов’язків фармацевтичних працівників.

(2 год.)

Тема 2. Біоетика медико-біологічних експериментів і клінічних досліджень. Сучасна концепція доказової медицини. Етична оцінка біобезпеки та ризиків біомедичних і фармацевтичних технологій. Біоетичні комітети, історія створення, методи організації, моделі, права та обов’язки, перспективи діяльності.

(2 год.)

Тема 3. Біоетичні основи професійної діяльності лікаря і фармацевта. Стосунки між медичними, фармацевтичними співробітниками, пацієнтом та його родиною в контексті транскультурної біоетики. Біоетичний принцип справедливості в розподілі ресурсів охорони здоров’я. Біоетична і правова оцінка лікарської помилки та ятрогенії

(2 год.)

Семінарські заняття

1. Біоетичні та правові проблеми репродукції людини, генетичних технологій, трансплантології та трансфузіології крові (2 год.)
2. Біоетичні та правові проблеми ВІЛ-інфекції та інших соціально небезпечних інфекцій, медичної психології та психіатрії. Біоетичні проблеми болю, страждання, реабілітації та евтаназії. Біоетика завершальної фази життя. Біоетичні проблеми паліативної та реабілітаційної медицини (2 год.)

Самостійна робота

- | | |
|--|-----------|
| Підготовки до семінарських занять | (32 год.) |
| Модуль 1. Безпека життєдіяльності людини у сучасних умовах | |
| Тема 3-7 винесені на самостійне опрацювання. | (30 год.) |
| Модуль 2. Основи біоетики та біобезпеки | |
| Тема 1,2,4 винесені на самостійне опрацювання. | (18 год.) |

Підсумкова тека: письмовий метод контролю.

6. Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, комп'ютерна підтримка навчального процесу, впровадження інтерактивних методів навчання (робота в малих групах, мозковий штурм, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, кейс-метод тощо).

Традиційні методи навчання: словесні; наочні; практичні.

Методи навчально-пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративний метод, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, частково-пошуковий або евристичний метод, дослідницький метод.

Методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності: індуктивні і дедуктивні методи навчання, методи стимулювання і мотивації навчання.

Методи контролю як методи навчання (контролю з боку викладача, самоконтролю, взаємоконтролю, самокорекції, взаємокорекції).

Лекції, семінарські заняття, самостійна робота.

7. Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи усного та письмового контролю, які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається письмовому контролю.

Наскрізний письмовий контроль за темами лекційного матеріалу, семінарські заняття, включення тем для самостійного опрацювання у перелік питань для підсумкового контролю, залік.

Поточний контроль здійснюється у ході вивчення конкретної теми для визначення рівня сформованості окремої навички або вміння, якості засвоєння певної порції навчального матеріалу шляхом спостереження за навчально-пізнавальною діяльністю студентів на заняттях, усного опитування, письмового контролю знань і умінь за допомогою письмових робіт (письмові відповіді на питання, реферати, вирішення ситуативних задач), дискусій, рольових ігор з теми заняття та тестового контролю з використанням набору стандартизованих завдань.

Підсумковий контроль передбачає підсумок результатів поточного контролю.

Форма підсумкового контролю успішності навчання. Формою підсумкового контролю знань є залік.

8. Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Критерії оцінювання знань студентів на заліку з , основ біоетики та біобезпеки

За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS	Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів
зараховано	90-100	A	Студент має глибокі, міцні і системні знання фактів, понять, законів, теорій БЖД і уміє усвідомлено їх застосовувати у проблемних ситуаціях, володіє знаннями про класифікацію, номенклатуру, квантифікацію та ідентифікацію небезпек; вміє практично використовувати кількісні критерії небезпек, а саме ризик для вирішення практичних задач щодо оцінки рівня небезпеки, знає галузі його застосування. Користується широким арсеналом доказів своєї думки, здатний до прогнозування та встановлення причинно-наслідкових зв'язків (взаємозв'язок небезпека-умова-небажаноподія).
	82-89 74-81	B C	Студент знає програмний матеріал повністю, має практичні навички при вирішенні практичних задач, але не вміє самостійно мислити, не може вийти за межі певної теми. Рівень самостійності мислення недостатній: під час виконання роботи вимагає інструкцій. Студент в цілому оволодів методикою розв'язування типових і комбінованих задач, вміє аналізувати, складати алгоритм розв'язку, проте не завжди може давати пояснення результатам кількісних розрахунків, має складнощі у випадку нестандартного шляху розв'язування. Студент самостійно засвоює знання у стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, синтезом, узагальненням, порівнянням, абстрагуванням), уміє робити висновки, виправляти допущені помилки. Професійна компетентність має обмеження у виконанні завдань творчого характеру.
	64-73 60-63	D E	Студент має фрагментарні знання з курсу безпеки життєдіяльності. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Професійні вміння мають розрізнений характер, що свідчить про низький рівень сформованості компетентності. Студент має практичні навички в розв'язуванні лише певних типів задач, може їх проаналізувати та скласти алгоритм розв'язку. Допускає помилки при аналізі небезпек, при написанні логічних схем небезпек і проведенні математичних розрахунків. Не може розрахувати ступінь ризику та порівняти його з встановленими рівнями.
не зараховано	35-59 1-34	FX F	Студент має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, бідна, словниковий запас не дає змоги оформити ідею. Практичні навички на рівні розпізнавання. Студент не володіє вміннями розв'язування задач, не записує формул. Не володіє фізико-математичним апаратом.

			Розв'язання задач представлено фрагментарно.
--	--	--	--

**Критерії оцінювання самостійної роботи студентів
з безпеки життєдіяльності, основ біоетики та біобезпеки**

За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	За шкалою ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів
відмінно	90-100	A	■ Завдання відзначається повнотою виконання без допомоги викладача. ■ Визначає рівень поінформованості, потрібний для прийняття рішень. Вибирає інформаційні джерела, адекватні цілі проекту. ■ Користується широким арсеналом засобів доказу своєї думки, вирішує складні проблемні завдання методичного характеру; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозування педагогічних явищ; уміє ставити та розв'язувати проблеми ■ Робить висновки і приймає рішення у ситуації невизначеності. Володіє умінями творчої пошукової діяльності.
добре	82-89 74-81	B C	■ Завдання відзначається неповнотою виконання без допомоги викладача. ■ Інтерпретує отриману інформацію у контексті своєї діяльності. Критично ставиться до отриманої інформації; наводить аргументи ■ Студент може зіставити, узагальнити, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних педагогічних ситуаціях.
задовільно	64-73 60-63	D E	Завдання відзначається фрагментарністю виконання за консультацією викладача або під його керівництвом. Застосовує запропонований викладачем спосіб отримання інформації з одного джерела; має фрагментарні уявлення про роботу з науковим джерелом. Демонструє розуміння отриманої інформації. Демонструє розуміння висновків з певного питання. Відсутні сформовані уміння та навички. Володіє умінням здійснювати первинну обробку навчальної інформації без подальшого її аналізу.
незадовільно	35-59 1-34	FX F	Завдання відзначається фрагментарністю виконання під керівництвом викладача. ■ Необхідні практичні уміння роботи не сформовані, більшість передбачених навчальною програмою навчальних завдань не виконано

**Критерії оцінювання студентів
на семінарських заняттях з
безпеки життєдіяльності, основ біоетики та біобезпеки**

За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS	Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів
відмінно	90-100	A	- Студент має ґрунтовні знання з теоретичного матеріалу за темою практичного заняття, може чітко формулювати дефініції, ретельно підійшов до самостійної підготовки письмової частини практичного заняття. - Під час практичного заняття: доповідає матеріал чітко, доступно, вільно володіє матеріалом, дає правильні відповіді на запитання, науково обґрунтовує дискусійні питання, доповнює доповіді інших студентів; підготував якісні засоби наочності і влучно ними користується. - Відповідно до вимог оформив звіт-конспект практичного заняття.
добре	82-89 74-81	B C	- Студент в цілому володіє теоретичним матеріалом за темою, здійснив письмову підготовку відповідно до вимог. Проте не підготував засобів наочності.
задовільно	64-73 60-63	D E	- Студент має фрагментарні знання з теми доповіді, низький рівень логічних зв'язків при викладанні матеріалу, не дає відповіді на уточнюючі питання. Письмова підготовка у значній мірі, не відповідає вимогам. Письмові завдання виконані не менше ніж на 50%.
незадовільно	35-59 1-34	FX F	- Відповіді і завдання відзначаються поверховістю або не вірні. Теоретичний матеріал засвоєний фрагментарно. Більшість письмових завдань не виконані.

9. Рекомендована література

Основна Основна

Змістовий модуль 1. «Безпека життєдіяльності»

1. Безпека життєдіяльності, основи охорони праці: навч. посіб. / О.П. Яворовський, В.М. Шевцова, В.І. Зенкіна та ін.; за заг. ред О.П. Яворовського. – К.: ВСВ “Медицина”, 2015. – 288 с.
2. Гігієна та охорона праці медичних працівників. Навчальний посібник /Заред. В.Ф. Москаленка, О.П. Яворовського. – К.: “Медицина”, 2009. – С.6-56.
3. Безпека життєдіяльності, основи охорони праці: Навчально-методичний посібник/ упор.: О.П.Яворовський, В.М.Шевцова, Г.А.Шкурко та ін.- Черкаси: видавець Чабаненко Ю.А., 2012. – 232 с.
4. Безпека життєдіяльності: для студентів вищих закладів освіти України I-IV рівнів акредитації / Є.П. Желібо, Н.М. Заверуха, В.В. [Зацарний](#); За ред. Є.П. Желібо і В.М.Пічі. – К.: “Каравела”; Львів: “Новий Світ-2000”, 2001. – 32

Змістовий модуль 2. «Основи біоетики та біобезпеки»

1. Запорожан В. Н. Біоетика та біобезпека, національний підручник / В. Н.Запорожан, Н.Л.Аряєв. – Київ Здоров’я. –2013. – 454с
2. Запорожан В. М. Біоетика: Підручник / В. М.Запорожан, М Л. Аряєв. – К.: Здоров’я, 2005. – 288 с.
3. Запорожан В. Н. Биоэтика: Учебник / В. Н.Запорожан, Н.Л.Аряєв – Одеса: Одесский медуниверситет, 2005. – 295 с.
4. Zaporozhan V. M. Bioethics: Textbook / V. M. Zaporozhan, M. L. Aryayev – Odessa: The Odessa State Medical University, 2008. – 288 с.
5. Запорожан В. Н. Путь к нооетике / В. Н.Запорожан. – Одесса: Одесский медуниверситет, 2008. – 284 с.

Допоміжна

Змістовий модуль 1. «Безпека життєдіяльності»

1. Безпека життєдіяльності: підручник. / [О.І. Запорожець, Б.Д. Халмурадов, В.І. Применко та ін.] – К.: "Центр учбової літератури", 2013. – 448 с.
2. Конституція України. Основний закон від 28.06.1996.
3. Закон України “Про охорону праці” від 14.10.92.
4. Закон України “Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення” № 4004-ХІІ від 24.02.94.
5. Закон України “Про колективні договори та угоди” № 1874 від 24.12.95.
6. Закон України “Про страхові тарифи на загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві [та професійного захворювання](#), які спричинили втрату працездатності” № 1423 від 13.09.2000.
7. Закон України “Про адміністративні порушення” № 8074-10 від 07.12.84.

8. Основи законодавства України про охорону здоров'я № 2802-ХІІ від 19.11.92.
9. Кодекс законів України про працю № 322-VIII від 10.12.71.
10. Закон України "Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань" № 15/98-ВР від 14.01.1998.
11. Кодекс цивільного захисту України № 5403-VI від 02.10.2012.
12. Указ Президента України № 643/2001 "Національна програма боротьби із захворюваністю на туберкульоз".
13. Постанова Кабінету Міністрів України "Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві" № 1232 від 30.12.11 р.
14. ДСТУ 2272:2006 "Пожежна безпека. Терміни та визначення основних понять". – К.: Держспоживстандарт, 2007. – 28 с.
15. Наказ Держнаглядохоронпраці України "Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці" № 15 від 26.01.05.
16. Наказ Держнаглядохоронпраці України "Перелік робіт з підвищеною небезпекою" № 15 від 26.01.05.
17. Наказ Держнаглядохоронпраці України "Типове положення про службу охорони праці" № 255 від 15.11.04.
18. Наказ МОН України "Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і закладах освіти" № 563 від 01.08.01.
19. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України "Про затвердження форми трудового договору між працівниками і фізичною особою та порядку реєстрації трудового договору між працівниками і фізичною особою" № 260 від 08.06.01.
20. Наказ МОЗ України "Положення про службу охорони праці системи Міністерства охорони здоров'я України" № 268 від 30.09.1994.
21. Наказ МОЗ України "Про введення оперативного контролю за станом охорони праці в установах, закладах та на підприємствах системи МОЗ України" № 444 від 01.11.2001.
22. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями" № 368 від 24.03.04 р.
23. Норми радіаційної безпеки України (НРБУ-97). – Київ: Відділ поліграфії Українського центру держсанепіднагляду МОЗ України, 1998. – 125 с.
24. Домарецький, В. А. Екологія харчових продуктів [Текст]: виробничо-практичне видання / В. А. Домарецький, Т. П. Златев. - К.: Урожай, 1993. - 190 с.
25. Смоляр В. І. Харчування в умовах радіонуклідного забруднення. – К.: Здоров'я: Укр. червоний хрест, 1991. – 32 с.
26. Хоружая Т. А. Оценка экологической опасности. / Т. А. Хоружая — М.: "Книга сервис", 2002. – 208 с.
27. Безпека життєдіяльності: Підручник / В.Г. Цапко, Д.І. Мазоренко, Ю.С. Скобло, Л.М. Тіщенко; за ред. В.Г. Цапка. – К.: Знання, 2008. – 397 с.
28. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник / В.В. Березуцький, Л.А. Васьковець, Н.П. Вершиніна та ін.; За ред. В.В. Березуцького. – Х.: Факт, 2005. – 384 с.

29. Корнієнко О.В. Безпека життєдіяльності та підтримання психосоматичного здоров'я молоді: Монографія.-К.:“ Київський університет”, 2004.-264 с.
30. Дементий Л.В., Юсина А.Л. Обеспечение безопасности жизнедеятельности: Учеб.пособие. – Краматорск: ДГМА, 2008. – 300 с.
31. Апанасенко Г.Л. Валеология как наука (Лекция для врачей- курсантов). – К., 2001. – 23 с.
32. Казин Э.М., Блинова М.Г., Литвинова М.А. Основы индивидуального здоровья человека: Введение в общую и прикладную валеологию: Учеб. пособие. – М.: ВЛАДОС, 2000. – 192 с.
33. Пистун И.П., Кельман И.И., Вельковский Е.К. Безопасность жизнедеятельности: Учебное пособие. – Львов: Афиша, 2007. – 336 с.

Змістовий модуль 2. «Основи біоетики та біобезпеки»

1. Антологія біоетики /[За ред. Ю.І.Кундієва]. – Львів.: БАК, 2003. – 592 с.
2. Андреев Ю.А. Три кита здоровья / Ю.А. Андреев. – СПб.: Изд-во «РЭСПЕКС», 1994. – 382 с.
3. Аргунова Ю.Н. Права граждан с психическими расстройствами (вопросы и ответы). – 2-е изд., перераб. и доп. / Ю.Н.Аргунова. – М.: Фолиум, 2007. – 147 с.
4. Ардашева Н. А. Эвтаназия, как метод искусственного прерывания жизни. Правовые условия ее применения / Ардашева Н. А. //Вестник РАМН. – 1996. – №12. – С. 60-67.
5. Аряев М. Л. Психологічні та біотичні проблеми у перинатальній медицині У кн. Неонатологія. Підручник / М. Л. Аряев : Київ АДЕФ – Україна, 2003. –С. 115 – 131.
6. Аряев Н. Л. Психологические и биоэтические проблемы в перинатальной медицине В кн. Неонатология Ученик / Н. Л. Аряев : Одеса. – Одеський медуніверситет, 2006. – С. 119 – 136.
7. Аряев Н. Л. Медико-этические и правовые проблемы в неонатологической практике / Н. Л. Аряев //Другий національний конгрес з біоетики. – Київ: [НАН України](#), АМН України, Комісія з питань біоетики при Кабінеті Міністрів України, 2004. – С. 103.
8. Барбур И. Этика в век технологий / И. Барбур. – М.:ББИ, 2001. – 382 с.
9. Бек У. Общество риска. На пути к другому человеку / У. Бек. – М.: Прогресс – Традиция , 2000. – 255 с.
10. Берн І. Права людини в сфері охорони здоров'я : практ. посіб./ [За наук. ред. І.Сенюти]. – Львів: Вид-во ЛОБФ «Медицина і право», 2011. – 507 с.
11. Биомедицинская этика / [Под ред. В. И. Покровского]. – М.: Медицина, 1997. – 224 с.
12. Биоэтика: принципы, правила, проблемы / [Под ред. Б. Г. Юдина]. – М.: Медицина, 1998. – 225 с.
13. Биоэтика. Учебник /[Под. ред. П.В.Лопатина]. –4-е изд., перераб. и доп. – М.: ГЭОТАР Медицина, 2010. – 272 с.
14. Базанов П.А. Суррогатное материнство – блажь или выход из тупика?/ П.А. Базанов// Женское здоровье. – 2006. - №1. – С. 74.

15. Боднар Г.В. Паліативна медична допомога / Г. В. Боднар, І. С. Вітенко, О. Ю. Попович : Донецьк, 2003. – 110 с.
16. Вековшинина С.В. Биоэтика: начала и основания (философско-методологический анализ)/ С.В. Вековшинина, В.Л.Кулиниченко. – К. : Сфера, 2002. – 152 с.
17. Вітенко І.С. Сімейна медицина. Психологічні [аспекти діагностики](#), профілактики і лікування хворих / І. С. Вітенко, О. О. Чабан, О. О. Бусло : Тернопіль. – „Укрмедкнига”, 2002. – 187с.
18. Вітенко І.С., Психологічні основи лікувально-профілактичної допомоги та підготовки лікаря загальної практики – сімейного лікаря / І. С. Вітенко : Харків. – Золоті сторінки. – 2002. – 288с.
19. Возіанов О.Ф. Клінічні випробування стовбурових клітин: початок регенеративної та відновної медицини / О. Ф. Возіанов, Г. В. Єльська, О. Л. Кухарчук // Здоров'я України. – 2008. – №12 (193). – С. 62 – 63.
20. Волосовець О. П. Завдання з біоетики та медичної деонтології для педіатрів / О.П. Волосовець, Н.В. Нагорна та інші // Донецьк. – 2004. – 52 с.
21. Гардашук Т. Екологічна політика та екологічний курс: сучасний контекст / Т.Гардашук. – К.: ТОВ ВПЦ «Техпринт», 2000. – 126 с.
22. Джигирей В.С. Безпека життєдіяльності. Навч. посібник / В.С. Джигирей, В.І.Жидецький. – Львів.: афіша. – 2000. – 255 с.
23. Джиллетт Г. Медицинская этика /Г. Джиллетт, Г.Джонс, А. Кемпбелл. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2007. – 400 с.
24. Дотримання етичних та законодавчих норм та вимог при виконанні наукових морфологічних досліджень : метод. рекомендац. /В.Л.Кулініченко, В.Д. Мішалов, Ю.Б.Чайковський, С.В.Пустовіт та інші. – К.: НМАПО ім. П.Л.Шупика, 2007. – 29с.
25. Гешелин С.А. Этика в хирургии / С. А. Гешелин // Здоров'я України. – 2005. – №3. – С. 6.
26. Екологічне громадське здоров'я: від теорії до практики /[За ред. К.Чу, Р. Симпсона]. – Кам'янець-Подільський: Абятка. – НОВА, 2002. – 290 с.
27. Етичні комітети. Становлення, структура, функції /[За ред. В.Л.Кулініченка, С.В.Вековшиніної] . – К.: Видавець Карпенко В.М. – 2002. – 243 с.
28. Желібо Є.П. Безпека життєдіяльності: навч. посібник / Є.П. Желібо, Н.М.Заверуха, В.В.Зацарний. – К.: Каравела. – 2002. – 327 с.
29. Завалюк А.Х. Етично-правові аспекти лікарської діяльності в Україні / А.Х. Завалюк, Г.Х.Кривда, І.О.Юхимець. – Одеса, 2008. – 191 с.
30. Законодавство України про охорону здоров'я. – К.: [Юріком Інтер](#), 2000. – 374 с.
31. Запорожан В.Н. Биоэтика в XX столетии: от глобальной биоэтики к нооэтике / В.Н.Запорожан // Интегративна антропология. – 2004. – №2 (4). – С. 3 – 9.
32. Запорожан В. М. Від біоетики до нооетики /В.М.Запорожан // Вісник НАН України. – 2004. – №12. – С. 22 – 30.
33. Запорожан В. Н. Нооэтика в этическом кодексе медицины XXI столетия // В.Н.Запорожан. - О: ОНМедУ, 2011. – 168 с.

34. Запорожан В.М. Нооетика як новий напрямок соціогуманітарної культури і філософії / В. М. Запорожан // Інтегративна Антропологія, 2005. – №1-2(5-6). – С. 3-10
35. Запорожан В.Н. ВИЧ-инфекция и СПИД / В.Н. Запорожан, Н.Л.Аряев. – К.: Здоров'я, 2003. – 802 с.
36. Згречча Е. Біоетика : підручник / Е. Згречча, А. Дж.Спаньйоло, М.Л.П'єтро; пер. з італ. В.Й. Шовкун. – Львів.: Медицина і право, 2007. – 672 с.
37. Зильбер А.П. Трактат об эвтаназии /А.П. Зильбер. – Петрозаводск: Изд-во Петрозавод. Гос. Ун-та. – 1998. – 464 с.
38. Иванов В.И. Этические аспекты исследований генома человека в генотерапии / В. И. Иванов В кн.: Итоги науки и техники. Геном человека. – М.: ВИНТИ, 1994. – с. 149 – 157.
39. Иванюшкин А.Я. Профессиональная этика в медицине / А. Я. Иванюшкин. – М. : Медицина, 1990. – 220 с.
40. Йонас Г. Принцип ответственности. Опыт этики для технологической цивилизации /Г. Йонас. – М: Айрис-прес, 2004. – 480 с.
41. Капинус О.С. Эвтаназия как социально-правовое явление: монография / О.С. Капинус. – М.: Буквоед, 2006. – 153 с.
42. Клонирование человека. Вопросы этики. – Париж: ЮНЕСКО, 2004. – 20 с.
43. Кисельов М.М. Національне буття серед екологічних реалій / М.М. Кисельов, Ф.М. Канак. – К.: Тандем, 2000. – 320 с.
44. Корсак К. В. Основы сучасної екології : навч. посіб. – 4-те вид., перероб. і доп. / К. В. Корсак, О.В.Плахотник. – К.: МАУП, 2004. – 340 с.
45. Короткий Т.Р. Социально-правовые аспекты клонирования человека /Т.Р. Короткий Т.Р.. – Одесса.: ЛАТСТАР, 2001. – 253 с.
46. Кундієв Ю.І. Біоетика – новий ступінь інтеграції природничих і гуманітарних наук //Вісник НАН України. – 2002, №11. – С. 11 – 17.
47. Кундієв Ю.Кундієв Ю., Кисельов М. Біоетика: витоки, стан, перспективи /Ю. Кундієв, М. Кисельов //Вісн. НАН України. – 1999. – №8. – с. 6-8
48. Кэмпбел А. Медицинская этика / А. Кэмпбел, Г.Джиллет, Г.Джонс [Под ред. Ю.М.Лопухина, Б.Г.Юдина]. – М.: ГЭОТАР, 2006. – 128 с.
49. Материалы Второго международного симпозиума по биоэтике, посвященного памяти Поттера (г. Киев, 4 – 6 марта 2002 г.). – К., 2002. – 243 с.
50. Міхеєнко О.І. Валеологія: Основи індивідуального здоров'я людини /О.І. Міхеєнко. – К.: [Університетська книга](#), 2009. – 400с.
51. Мишаткина Т.В. Биомедицинская этика: учеб. пособ./ Т.В. Мишаткина, С.Д.Денисов, Я.С. Яскевич. – Минск: Тетра Системс, 2003. – 320 с.
52. Москаленко В.Ф. Біоетика: філософсько-методологічні та соціально-методичні проблеми / В.Ф. Москаленко, М.В.Попов. – Вінниця: Нова книга, 2005. – 218 с.
53. Любан – Плоцца Терапевтический союз врача и пациента / Б. Любан – Плоцца, В. Запорожан, Н. Аряев. – К.: АДЕФ – Украина, 2001. – 292 с.
54. Нейсбит Дж. Высокая технология, глубокая гуманность: технологии и наши поиски смысла /Дж. Нейсбит. – М.: АСТ: транзиткнига, 2005. – 381 с.

55. Общепрактическая и семейная медицина / [Под ред. М. Кохена]; пер. с немецк. – Минск, 1997. – 458 с.
56. Омельченко Л.І. Етичні аспекти проведення наукових досліджень та клінічних випробувань лікарських засобів серед дітей /Л.І.Омельченко, Н. В. [Харченко](#), А. Г. Ципкун // Перинатологія та педіатрія. – 2005. – №1/2 (23). – С. 113 – 118.
57. Основы загалльної і медичної психології /За ред. І. С. Вітенка, О. С. Чабана.: Тернопіль. – Укрмедкнига, 2003. – 344 с.
58. Планирование и проведение клинических исследований лекарственных средств /[Под ред. Ю.Б.Белоусова]. – М – 2000. – 560 с.
59. Рікер П. Право і справедливість /П.Рікер. – К.: Дух і літера, 2002. – 218 с.
60. Рішення Ради національної безпеки і оборони України № 220/2009 від 06.04.2009 „Про біологічну безпеку України”.
61. Рокицкий М. Р. Этика и деонтология в хирургии / М. Р. Рокицкий М.: Медицина, 1998. – 158 с.
62. Ромек Е.А. Психотерапия: теоретическое основание и социальное становление / Е.А.Ромек. – Ростов н/Д.: Изд-во РГУ, 2002. – 376 с.
63. Руководство по медбиоэтике : учеб. Пособ. /[Под ред Ю.М.Лопухина; пер. с англ. Т.В.Бульгина]. – М.: ГЭОТАР, 2006. – 128 с.
64. Сгречча Э. Биоэтика. Учебное пособие /Э. Сгречча, В. Тамбоне. – М.:Библейско-богословский ин-т, 2002. – 451 с.
65. Силуянова И.В. Биоэтика в России: ценности и законы / И.В. Силуянова. – М., 2001. – 192 с.
66. Скобло Ю.С. Безпека життєдіяльності. Навч. Посібник / Ю.С. Скобло, Т.Б.Соколовська, Д.І.Мазоренко, Л.М.Тищенко, М.М.Троянов. – К.: Кондор, 2003. – 421 с.
67. Социальная концепция Русской Православной Церкви. – М.: Даниловский благовестник, 2001. – 188с.
68. Сторожаков Г.И. Создание и деятельность этических комитетов /Г.И. Сторожаков,В.В.Зубков, Д.Ю.Белоусов, Е.А.Малышева //Вестник РГМУ. – 2001. - №3 (18). – С. 18 – 22.
69. Тейлор Ч. Етика автентичності / Ч. Тейлор. – К.: [Дух і Літера](#), 2002. – 128 с.
70. Тейлор Ч. Джерела себе / Ч. Тейлор. – К.: Дух і Літера, 2005. – 696 с.
71. Тищенко П.Д. Биообласть в эпоху биотехнологий / П.Д. Тищенко. – М.: Ин-т философии РАН, 2001. – 187 с.
72. Трансплантология 2010: итоги и перспективы /[Под ред. С.В.Готье]. – М.:Триада, 2011. – 461 с.
73. Требования биоэтики: Медицина между надеждой и опасениями /[Под ред. Ф. Бриссе-Виньо]. – К.: Сфера, 1999. – 248 с.
74. Формування здорового способу життя: проблеми і перспективи /О.Яременко, О.Балакірєва, О.Вакуленко та інш. – К.: український інститут соціальних досліджень, 2000. – 207 с.
75. Франкл В. Доктор и душа / В. Франкл. – С.Пб: Ювента, 1997. – 245с
76. Фуллер Л.Л. Мораль права /Л.Л. Фуллер. –К.: Сфера, 1999. – 232 с.

77. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: последствия биотехнологической революции / Ф. Фукуяма. – М.: ООО «Изд-во АСТ»: ОАО «Люкс», 2004. – 349 с.
78. Харт Л.А. Концепция права / Л.А. Харт. – К.: 1998. – 231 с.
79. Хартія працівників служби охорони здоров'я. – Львів: Свічадо, 2001. – 96 с.
80. Хесле В. Философия и экология / В. Хесле. – М.: Наука, 1993. – 205 с.
81. Хрусталеv О.М. От этики до биоэтики. Учебник для вузов / О.М. Хрусталеv. – М.: Феникс, 2010. – 446 с.
82. Шамоv И.А. Биоэтика. Учебное пособие / И.А. Шамоv. – М.: Медицина, 2002, 2009. – 369 с.
83. Циппеліус Р. Філософія права / Р. Циппеліус. – К.: Тандем, 2000. – 300 с.
84. Этико-правовые аспекты проекта „Геном человека” / Международные документы и аналитические материалы / Отв. Ред. Б. Г. Юдин. – М. медицина, 1998. – 145 с.
85. Этические аспекты испытаний биомедицинских средств профилактики ВИЧ. Руководящий документ ВОЗ / ЮНЭЙДС. – UNAIDS/08.05R/ JC1534R (2008).
86. Яровинский М.Я. Лекции по курсу „Медицинская этика”(биоэтика). Учебное пособие / М. Я. Яровинский. – М.: Медицина, 2004. – 528 с.
87. Яровинский М.Я. „Медицинская этика”(биоэтика). / М. Я. Яровинский. – М.: Медицина, 2006. – 448 с.
88. Bennet L.E. Transplantation with older donor hearts for presumed stable recipient: an analysis of the Joint International Society for Heart and Lung Transplantation / Bennet L. E. United Network for Organ Sharing Thoracic Registry / L. E. Bennet, E. B. Edwards, J. D. Hosenpud // J. Heart Lung Transplant. – 1998. – №17. – P. 901 - 905.
89. Bioethics. An Anthology/Ed. By H. Kuhze, P Singer. – Oxford: Blackwell Publ. Ltd, 1999. – 600 p.
90. Brock L. The Least a Parent Can Do: Prenatal Genetic Testing and the Welcome to our children / L. Brock, M. D. Eidl // Ethics & Medicine. – 1997. – Vol. 13, №3. – P. 59-66.
91. Convention for Protection of Human Rights of the human Being with regard to the application of biology and medicine: Convention of Human Rights and Biomedicine. DIR/JUR 996/14, Strasburg, November 1996 (Перевод В.Н. Игнатьева).
92. Iglesias T. Hippocratic Medicine and the Teaching of Medical Ethics / T. Iglesias // Ethics & Medicine. – 1996. – Vol. 12, №1. – P. 4-9.
93. Harris J. Is there a coherent social conception of disability? / J. Harris // Journal of Medical Ethics. – 2000. – Vol. 26. – P. 95-100.
94. Kovalyova O. Medical Ethics / O. Kovalyova 2001. – Kharkiv, 128 p.
95. Leffel J. Engineering Life: Defining “Humanity” in A Postmodern Age / J. Leffel // Ethics & Medicine. – 1997. – Vol. 13, №3. – P. 67-71.
96. Mappes T.A. Biomedical ethics / T.A. Mappes., D. De Gracia. – Me Graw Hill. 2001/ - 707 P.
97. Operational Guidelines for Ethics Committees that Review Biomedical Research. - Geneva: WHO, 2000. – 31 P.
98. Rawl J.D. Justice as Fairness: A. Restatement / J.D. Rawl. – Harvard University Press. 2003/ - 2014 p.

99. Rendtorf J.P. Basic ethical principles in European bioethics and bioiaw. Autonomy, dignity, integrity and vulnerability/ J.P. Rendtorf, P. Kemp . – Guissona: Impremta Barlona, 200/ - 428 p.
100. Responsible conduct with animals in research /Ed By L.A. Hart.-N.-Y.: Oxford Univ. Press, 1998. – 193p.
101. Robert V. Veatch The basics of bioethics / V. Robert Veatch. – Kennedy Institute of Ethics Georgetown University : Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey. – 2003. – 205 p.
102. Thomas A. Mappes Biomedical Ethics / Thomas A. Mappes, David De Grazia. //Mc Graw Hill. – 2001. – 707p.
103. Veath R.M. The Basics of Bioethics / R.M. Veath New Jersey: Prentice Hall, 2003/ - 205 p.
104. Vogel F., Motulsky A.G. Human Genetics: problems and approaches / F. Vogel, A. G. Motulsky. – 1997. – 851 p.
105. Zaporozhan V. M. Nooethics: as modern stage of development of bioethics. / V. M. Zaporozhan // LEADERSHIP. – N 1. – 2004. – P 14 – 17.
106. Zaporozhan V. M. Nooethics and Global Bioethics / V. M. Zaporozhan // 2nd International Congress [“EUROPEAN CITIZEN’S QUALITY OF LIFE E. C. Qua. L”], (GREECE. 2005). – P. 84 -85.
107. Zaporozhan V. M. From Bioethics – to Nooethics / V. M. Zaporozhan: Varna, Scripta Scientifica Medica, 2008. – vol. 40 (1). – P. 7–12.

10. Інформаційні ресурси

1. Офіційне Інтернет-представництво Президента України
<http://www.president.gov.ua/>.
2. Верховна Рада України <http://www.rada.gov.ua/>.
3. Кабінет Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua/>.
4. Міністерство освіти і науки України <http://www.mon.gov.ua/>.
5. Міністерство екології та природних ресурсів України
<http://www.menr.gov.ua/>.
6. Державна служба України з надзвичайних ситуацій
<http://www.dsns.gov.ua/>.
7. Рада національної безпеки і оборони України <http://www.rnbo.gov.ua/>.
8. Постійне представництво України при ООН <http://ukraineun.org/>.
9. Північноатлантичний альянс (НАТО) <http://www.nato.int/>.
10. Всесвітня організація охорони здоров'я <http://www.who.int/en/>.
11. <http://www.bioethics.net>
12. <http://www.bioethics.as.nyu.edu>
13. <http://www.bioethics.ca>
14. <http://www.bioethics.ru>

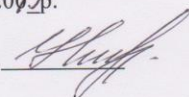
Зміни та доповнення до робочої програми

2019-2020 н.р.

Змін та доповнень немає

Протокол № 2
від «02» вересня 2019 р.

Завідувач кафедри



н.р.

Протокол № ____
від «__» ____ 200__ р.

Завідувач кафедри

н.р.

Протокол № ____
від «__» ____ 200__ р.

Завідувач кафедри